

Deáky Zita

A bába szerepe egy székely faluközösségben

A bába szerepét egy-egy faluközösségen belül nem vizsgálta a néprajztudomány. Tevékenységét, személyét mindig kiemelve az összefüggésekből csak megemlíttették, vagy hozzákapcsolták valamelyik néprajzi-történeti témakörhöz: boszorkányperek — bábaboszorkány, népi gyógyászat — gyógyító specialista, népszokások — szülés körül segédkező személy, orvostörténet — magas gyermekhalandóság oka.

Nem vették figyelembe a bába közösségen belüli különleges helyzetét, megítélését és viszonyrendszerét. Munkája során mindenkiel, a hierarchia legmagasabb fokától a legalacsonyabbig kapcsolatba került vagy kerülhetett, tevékenységéből adódóan mindenkihez tartozott, és mégis önálló, független és magányos volt. Nem fogadta be sem a vagyoni alapon csoportosuló rétege (kereskedők, kocsmárosok, tőzsérek), sem a hivatali és közügyekkel foglalkozók rétege (bíró, jegyző, pap, tanító, orvos), sem az iparos családok. Tudomásul vették létezését, igényelték és elvárták segítségét. Amíg kirívó eset nem történt — rá vallanak magzatelhajtásban meghalt személy ügyében —, élhette az évszázados hagyományok által kialakított és meghatározott bábacéletét.

A történeti-levéltári forrásokból már a 18. századtól egy teljesebb “bábakép” rajzolódik ki. Fontos ezt a képet minél jobban értelmezni, ugyanis ez vonul végig az évszázadokon egészen a 20. század közepéig. Csak a szülőotthonok általánossá válásával szűnik meg a bábáság, mint a népi hiedelem- és szokásvilág által is fenntartott és szabályozott foglalkozás, ugyanis a szülőotthonok és klinikák homogenizálták az eltérő szülési, szülés körüli szokásokat. Megszűnt az a tér és közeg, amely biztosíthatta volna a folytonosságot. Új szokások és hiedelmek keletkeztek és keletkeznek, amelyek azonban már csak csírájukban őrzik a táji, etnikai és vallási különbségeket.

A történeti forrásokat és a recens néprajzi gyűjtéseket is figyelembe véve kiderül, hogy a bábásághoz a szülés körüli tennivalókon kívül sokrétű feladatkör kapcsolódik, amely a közösség mindennapi életét és ünnepvilágát adott esetben meghatározza.

Csak jelzésszerűen vegyük számba azokat a tevékenységeket, és a közösség által elvárt, esetleg kikényszerített feladatokat, amelyek koronként és tájegységenként változóan ugyan, de általánosíthatóak az egész magyar nyelvterületre: terhesgondozás, szülés, gyermekágykörüli, csecsemőgondozási munkák, orvosszakértői vizsgálatok, himlőoltás, járványsemlék, halottkém szolgálat, halottmosás, dajkavizsgálat, kenés, piócázás, érvágás,

csecsemő csonkítása, esetleg megölése, füllyukasztás, zsidó gyermekek körülméletlése, jóslás, gyógyítás, óvszerek készítése, magzatelhajtás, szexuális és egyéb nemiséggel kapcsolatos problémákban tanácsadás, keresztelői ünnepek előkészítése, levezetése, avatás, megesezt lányok fölkontyolása stb.

Ezek nagyon fontos munkák, feladatok voltak, amelyekre nem vállalkozott akárki. Bábává mindig a közösségi átlagtól elütő személyiségek váltak, akik önként vállalták és tanulták mesterségüket, akár édesanyjuktól, akár valamelyik öreg bábaasszonytól, akár a megyei főorvostól, akár valamely egyetemi tanintézetből.

A 19. század elejétől a megyei főorvosok jelentéseikben rendszeresen tájékoztatták a Helytartótanács, később a Belügyminisztérium egészségügyi osztályait a megyék, járáások egészségügyi személyzetéről. Külön kitértek az okleveles bábákra, diplomájuk kiadásának idejére, helyére, vallásukra és nyelvismeretükre.

Erdélyben a 19. század végéig elsősorban parasztbábák vannak, kevés főorvos képezte, azaz *cédulás bábák*, és csak a városokban, valamint nagyobb falvakban találunk okleveles bábát. Kivételt képeztek a szász városok és falvak, ahol a képzett bábák száma magasabb volt például a magyar falvakhoz képest. A legfeltűnőbb Szeben és Brassó rendkívül jó "bába-ellátottsága".¹

Szebenben a 18. század végétől megindult a szász, később a román bábák képzése, 1809-től van biztos adatunk magyar nyelvű oktatásra is. Kolozsváron a Sebészeti Tanintézetben 1775-ben kezdődött meg az oktatás magyar, német és román nyelven, majd 100 év múlva, 1873-ban Nagyváradon, 1904-ben Marosvásárhelyen nyílt bábaképző iskola,² ahova főleg a Székelyföldről jöttek a hallgatók.

A képzett szülésznők megjelenésével Erdély egészségügyi viszonyai nem változtak és nem javultak meg egy csapásra, továbbéltek a hagyományos hiedelmek és szokások, de kiegészültek új ismeretekkel, esetleg keveredtek azokkal. Csak a szülőotthonok szüntették meg folytonosságukat, de a kórházból hazatérve a csecsemővel, ma is sok helyen bekormozzák a gyermek homlokát, ha sokat sír, szenes vizet készítenek számára, és mormolva az imádságot, elköpdösik a rontó-ártó hatalmakat.

A jelen dolgozat a Nagy-Homoród melléki, Városfalván élő szülésznő, ahogy itt nevezik *bábasszony*, *bábanéni* életútján keresztül szeretné bemutatni a bábának a faluközösségben betöltött rendkívül fontos és sokrétű szerepét. Ez a szerep általános vonásokat és jellemzőket tartalmaz, mégsem általánosítható minden falura és bábára, mivel a bába személyisége, egyénisége és a közösség hagyományos mikrokultúrája egyedivé teszi. A szülésznő szemé-

lyisége, felkészültsége, tartása ugyanis mindig meghatározta, negatív vagy pozitív irányba billenthette működése ideje alatt a falu egészségügyi kultúráját. Alapvetően nem változtathatta meg, de nyomot hagyott. A közösség tudatában, emlékében is határozottan elválik egy-egy bába "korszaka": X.Y. alatt mindig így volt; K.A. idején nem volt szokás stb.

Városfalva a Nagy-Homoród bal partján fekszik. Lakosainak száma az 1850-es évektől átlagosan 400 és 500 fő között változott. A legmagasabb szám 1956-ban volt, akkor 703 fő élt a faluban. Ez a szám 1960-ra 513-ra apadt.³ A község lakói unitárius vallásúak, főfoglalkozásuk a földművelés. 1962-ig magángazdaságokban dolgoztak.

A falu utolsó bábája, Keszeg Ilona 1909-ben Városfalván született egy 7 gyermekes, 8 hektáros birtokos parasztcsaládban. Varrónőnek tanult. 1930-ban nővére a szülésbe meghalt, így rá hárult egy kétéves fiúcska és az újszülött nevelése. Csecsemőgondozási könyveket vásárolt, és azok segítségével gondozta a gyermekeket. Az akkori körorvos, dr. Boer József látva Keszeg Ilona ügyességét, értelmességét, unszolta, jelentkezék bábaképzőbe, mivel a városfalvi bába öreg is, rendetlen is volt, kellett a jó utánpótlás.

1930 őszén a sikeres felvételi vizsga után megkezdte tanulmányait Kolozsváron. Saját költségen tanult, hogy pályázat útján ne helyezhessék ki más vidékre és más helyre, hogy visszakerülhessen szülőfalujába. A tananyag mellett románul is tanultak, mivel vizsgáznuk románul kellett. A román nyelv tanulásában akkor még Keszeg Ilona is lassan haladt előre, ezért a II. év végén tizenegyen átkérték magukat Marosvásárhelyre, a Nőgyógyászati Klinikára, ahol magyarul vizsgázhattak. Diplomáját is itt állították ki, és 1933-tól Városfalva kinevezett szülésznője lett.

24 évesen érkezett haza a varrólányból lett diplomás szülésznő, nevelte tovább nővére árváit, és elkezdte több évtizedes, rendkívül nehéz és tevékeny bábaéletét.

A ma már 80 éves idős asszony derűsen, a megszépített emlékek távlatából beszél hosszú szülésznői pályájáról. Céltudatosan és nagyon alaposan képzetten jött haza diplomájával és több hónapos kórházi gyakorlattal a háta mögött. Új életet kellett kezdenie. El kellett fogadtatnia magát a faluval, meg kellett küzdenie az előző bábától megszokott és elvárt szokásokkal és hiedelmekkel, el kellett érnie, hogy a bajban lévők először hozzá fussanak, és ne elődjéhez, bizonyítania kellett nap mint nap rátermettségét, felkészültségét, és mindehhez toleránsnak, megértőnek, tapintatosnak kellett lennie.

Számba vette a falu terheseit, figyelte őket, előkészítette melleiket a szoptatásra — pl. kopott fogkefével dörzsöltette —, nézegette a hasukat.

Korábban szülés idejére az asszonyok Városfalván is az ágyba rossz szalmazsákot, szalmát, rossz, felesleges rongyokat tettek, amit aztán elégettek. Ez volt a legegyszerűbb módja a szülés utáni szenny eltávolításának. Amikor a bába lemosta az anyát, új inget adott rá, csak akkor feketett a tiszta ágyba. Ebben a konkrét, veszélyt és fertőzést okozható helyzetben Keszeg Ilona nem engedett a szokásoknak és a hagyományoknak. “Eleinte küzdeni kellett, mert az ágyból minden ágyneműt kiszedtek, bevittek egy öl szalmát, leterítették egy ócska lepedővel, s azon szültek. Én meg fogtam magamat, a szomszéd ágyról leürítettem a felesleges ágyneműt, a táskából kivettem a birlatvásznamat, ráterítettem, és a szülőnőt gyorsan átparancsoltam a szalmáról. Mondtam, csak nem kölykezik szalmára, mint a kutya? — Aztán továbbadták egymásnak: — Ne vigyetek be szalmát, úgysem emedi!”

Tevékenysége első percétől kezdve tudatos felvilágosítást, nevelést végzett. Megtanította az anyákat a kézről való fürdetésre, kitiltotta a fürösztővízből a piszkos pelenkákat, megmagyarázta, hogy fertőzést okozhat a gyermek szájába csorgatott fürdővíz és a szájkimosás. “A hathetes asszonymál járó asszony, akinek megvolt a menstruációja, meg kellett fogja az újszülött orrát a véres pendelye aljával, nehogy a gyermek orbáncos, varas legyen. — Én csúf vagyok, te légy szép! — mondták. Erélyesen léptem föl az ellen is, rákiabáltam: Azzal a mocskos pendelyeddel fertőzöd meg szegény kis ártatlant!” A csecsemő fürösztésénél nem fogadta el a fakadakat, a kis fürösztőteknőket sem. Mázas mosdótálakat vétetett, ha nem volt, inkább öntötték a gyermeket, vagy a sajátját hordozta házról házra. Lassan minden családnál került egy zománcos mosdótál.

Korábban az egész magyar nyelvterületen a bábák a szülő nővel pálinkát itattak, hogy könnyebben szüljön, ne érezze annyira a fájdalmat, és hogy jobban, gyorsabban tisztuljon. A bába is meghúzogatta az üveget, hogy bátrabban cselekedjék nehéz esetekben, és az idő is jobban telt a hosszú vajúdás alatt. Így vált a bábák egyik általános jellemzőjévé a részegeskedés, az iszákosság.⁴ Keszeg Ilona e téren is változtatni akart. “Elődöm, aki nővérem halálát is okozta, alkoholista volt. Elég volt, ha a köldökzsinórt el tudta vágni, kimosni a pelenkákat, és a ház urával részegre itta magát. Ennek én véget vetettem. Mondták is egymásnak: Italt ne; vegyetek elő, mert arra haragszik!”

A bábák hagyományos tevékenységéhez hozzátartozott a gyermekágyas és a csecsemő látogatása 6 — 8 napig. Ekkor megfürdette a gyermeket, tisztába tette, lemosta az anyát, esetleg megkente, és kimosta a pelenkákat, az anya véres ruháit, és sok helyen a család egyéb szennyes ruhaneműit is.

Keszeg Ilona a mosását nem vállalta, arra hivatkozott, hogy a szülésznőkép-zőben a mosást nem tanították, tehát ezt neki senki sem írhatja elő. Kezdetben a családok számon kérték rajta, hivatkoztak az előző bábára, a szokásra, majd lassan belenyugodtak, és természetesnek vették.

Tevékenysége alatt egyetlen nő sem halt meg magzatelhajtásban, és ami igen ritka, és ez a szerencsén is múlik, egyetlen anya sem halt meg szülésben. Ez a tény önmagáért beszél akkor, amikor néhány környékbeli kolleganő kezéből gyakran kerültek kórházba vagy temetőbe fiatal, életerős asszonyok. "S.E. daróci bába kanállal kapart fel. K.K. oklándi bába szőlőindát dugott fel az asszonynak, de cérnát nem kötött a végére, csak a kórházban tudták kivenni. ... Sz.I. egy szentpáli asszonynak este 8 óra tájban átszúrta a méhfalát. Segesvárra szállították a beteget. G.E. ment vele. Tőle tudom, hogy a műtőszalra tették, és 3/4 m bél fityegett ki belőle. G.E.-t felszólították, hogy le van tartóztatva, mire megkérdezte a haldokló asszonyt: — Mit csináltál, mert engem letartóztattak? Kinyögte nagy nehezen: — Este Sz.I.-nél jártam, s kétszer felszúrt nekem. — Ezek voltak az utolsó szavai, mire papírra tették volna, meghalt."

A magzatelhajtás ugyanolyan szolgáltatás, az asszonyi közösség által elvárt feladat volt. Ha az egyik bába megtagadta elvégzését, elmentek a másikhoz, ezzel a műtétet megtagadó a továbbiakban hátrányokat szenvedett, elpártoltak tőle, nem bíztak benne stb. Nemcsak az anya halálát vagy maradandó károsodását előidézhető eljárástól félték a magzatelhajtást vállalók, hanem a törvény szigorjától, a büntetéstől is. Mégis belesodródtak, belekény-szerültek ezek végrehajtásába. A parasztbábák csak a saját primitív eszköz-készletüket — orsó, gyökerek, ágak, forró vagy hideg víz, egyéb fizikai behatások — használhatták a vetélés előidézésére. A cédulás bábáknak már volt például katéterük, valamicske anatómiai ismeretük, így merészebbek is voltak. Azonkívül nem tartoztak hivatalosan az egészségügyi személyzethez, ezért a hatóság figyelme, ellenőrzése nem terjedt ki rájuk.⁵ A képzett, tanult bábáknak esetleg megvoltak a műszereik, de éppen felkészültségük, ismereteik birtokában pontosan tudták ennek a műtétnek veszélyes oldalát is. Így vagy nem vállalkoztak elvégzésére, vagy pedig minden előkészületet megtettek annak érdekében, hogy fertőzés, elvérzés, egyéb probléma ne következék be.

Az tehát tény, hogy Keszeg Ilona tevékenysége alatt egy nő sem halt meg, fertőzést, maradandó károsodást senki sem szenvedett. Jó híre hamarosan átlépte Városfalva határát. Egyre többször hívták szüléshez a szomszéd falvak módosabb román és szász családjai. Nagyon hiányzott a nyelvismeret, ezért

tudatosan és szorgalmasan tanult először románul, majd németül. Az 1930-as években a falu közjegyzője Aurel Pop, fogarasi román ember volt, aki magyarul akart tanulni. Két gyermekét Keszeg Ilona segítette a világra, így a kapcsolat e téren is megvolt. A szülésznő román szótárt és nyelvkönyvet vásárolt, ezekkel rendszeresen látogatta a román családot, sőt Silvia Poppal, a jegyző feleségével barátságot is kötött. Így tanulták egymás nyelvét. A román család 1940-ben hazaköltözött Fogarasra, és csak 1988-ban tértek vissza Keszeg Ilona látogatására. A német nyelvvel egyszerűbb volt a helyzet, mivel a környező szász falvak lakói tudogattak magyarul, a magyarok pedig tudogattak szászul. A városfalviak ugyanis Darócra jártak le a módosabb szász családokhoz szénacsinálni, kapálni, építeni, vagy a daróci Richter kereskedőnél vásárolták meg apró-cseprő dolgaikat. Ha többet kellett velük beszélni, áttértek a román nyelvre.

Ismert román, szász, zsidó családokat, részt vett életük egy fontos szakaszában. Tudta, hol és mi vár rá, és azt is tudta, hogy ő mit várhat. Szerepe nagyon fontos volt az interetnikus kapcsolatok kialakításában és továbbvitelében.

A bába előtt nem volt titok, mindent tudott a családok gazdasági, társadalmi helyzetéről, szerelmi életéről, szexuális problémáiról. Tapintatosnak és titoktartónak kellett lennie, mert a fecsegés, a pletykálás családi vitákat kavarhatott, akár szakításhoz, váláshoz is vezethettek volna. Keszeg Ilonát rendszeresen felkeresték a falubeli asszonyok, férjük durvaságára, türelmetlenségére, megnemértésére panaszkodtak, vagy éppen a férjük "különös" kívánságait nem értve, kértek tanácsot. Ritkábban ugyan, de férfiak is felkeresték nemiséggel, szexualitással kapcsolatos problémájukkal. E téren őszintébbek, nyíltabbak voltak a szülésznővel, mint saját feleségükkel. A kibeszélési lehetőségen, esetleges tanácsadáson kívül, ha szükség volt rá, gyógyított is Keszeg Ilona: "Egy sz.-i férfi Darócon nemibetegséget, trippert kapott. Eljött hozzám, hogy csináljak valamit, de a felesége azt meg ne tudja. Hát azt nem lehet, mondom neki, mert nem lehet most vele együtt lenni. Aztán penicillinnel injekcióztam, és elhívtam magamhoz az asszonyt, és mondom neki, a férjének vesebetegsége van, ezért nem szabad vele egy ideig közöszölni. Kikezelttem a beteget, a feleség azóta sem tudja az igazságot."

Keszeg Ilona okleveles szülésznő majd 50 éves városfalvi működése során továbbvitte, mondhatjuk magába sűrítette a bábaság legjobb hagyományait és tulajdonságait. Ellátta a szülés körüli teendőket, 8 napig gondozta a gyermekágyast és az újszülöttet egészségügyi-higiéniai újításokat terjesztett, bevezette az egészségügyi preventiót, nemiséggel-szexualitással kapcsolatos

tanácsadásai, lelkipozításai sokszor akadályozták meg családok felbomlását, himlőoltást adott, de ha kellett, tifusz ellen is oltott, injekciózott és kezelt tripperes és mellhártyagyulladásos betegeket. Munkájában messze többet tett, s többre vállalkozott, mint elődei és sok kolleganője. Kezdetben szekéren döcögött a hívásra, vagy hosszú kilométereket gyalogolt. Később "lőháton is elmentem késő este, ha nyugtalanított a beteg hogyléte, vagy pedálos biciklivel." 1950 körül, a körzetesítés bevezetésével, mindenki csodálatára Manet típusú, cseh gyártmányú motorkerékpárjával járta be körzetét, amely 8 faluból állt: Recsenyéd (Rareș), Szentpál (Sînpaul), Szentpéter (Petreni), Városfalva (Orășeni), Jánosfalva (Ionești), Székelydália (Daia), Karácsonyfalva (Crăciunel), Újfalva (Satu Nou). Ismert mindenkit, és tudott mindent a faluról. Itt született, itt nőtt fel, itt dolgozott és itt öregedett meg. Városfalva hagyománya, szokás- és hiedelemvilága természetes közeg számára, és Keszeg Ilona ennek a közegnek részese és aktív szereplője volt. Kiszűrte a babonának vélt dolgokat, és ha károsnak találta, tiltotta, ha csak feleslegesnek és ártalmatlannak ítélte, észérvekkel, türelemmel próbált küzdeni ellene: "Sok babonával kellett küzdenem. A gyermekágyas nő feje alá tollseprűt, fokhagymát kellett tenni, hogy a boszorkányokat elűzze. Én ezt minden esetben beraktam a táskámba, és csak 8 nap múlva vittem vissza, bizonyítva, hogy nem cserélték ki az újszülöttet fokhagyma nélkül sem."

Kemény, egész embert követelő munkája mellett részt vett Városfalva ünnepi életének szervezésében és lebonyolításában is. Leánykorától tagja volt a falu színjátszóköreinek. Szerepelt népszínművekben, nem egyszer főszerepet is kapott, és Petőfi versei mellett saját költeményeit is előadta. Utoljára 1978-ban, 70 évesen lépett színpadra.

Városfalván és környékén gazdag hagyománya van a népi írók, költők tevékenységének, ahogy már Jánosfalvi Sándor István is írta róluk, "Versfirkáló fűzfapoéták".⁶ Keszeg Ilona is írt maszkabáli köszöntőt, szerelmesverseket, alkalmi köszöntőt és búcsúztatót. Báró József unitárius lelkész papságának 50. éves jubilálására is írt egy köszöntőt, és ezt a templomban 1975. október 12-én el is mondta. A beszéd után a tiszteletes úr megkérte Keszeg Ilonát, hogy halála után mondjon búcsúztatót a sírjánál. 1980-ban halt meg az unitárius lelkész, és sírjánál az idős születésznő is elmondta búcsúversét.

A búcsúztatás régi hagyománya Városfalván. Jakab Ferenc Városfalva monográfiájában név szerint említi a századforduló és századelő nevesebb búcsúztatóit. "Említésre méltó azon szép szokás, hogy a halottat a papon kívül sok jó szónok székely búcsúztatja el a nyitott sír előtt(...) A halott hozzátartozóinak szolgál elégtételül, ha minél többen búcsút mondanak a halottnak."⁷

Csak férfiak búcsúztattak. Keszeg Ilona ebben is egy hagyományos rendet tört meg. Báró József lelkészen kívül csak asszonyokat búcsúztatott. A családok örültek, és megköszönték neki, a búcsúverset pedig megkapták emlékebe. Búcsúztató híre is túllépte Városfalva határát. Elhívták Bágy, Oklánd, Olasztelke falvaiba ismerős asszonyok búcsúztatására.

Nyugdíjba vonulásával, továbbra is segítve a bajba jutottakon, (még 1990 nyarán is injekciózott.) új tevékenységbe kezdett, amit ismét teljes lényével, odaadással végzett. Varrókört szervezett Városfalva asszonyainak, és felelevenítve a hímző-varró hagyományt, párnákat, terítőket, függönyöket varrtak, hímeztek. A 60-as végén részt vett a Zsuzsi baba és Andris baba pályázaton. Két Homoród menti viseletbe öltöztetett babája indította meg babaöltöztető hírnevét. Azóta elismert népművész, akit alkotótáborokba hívtak meg, aki kiállításokon szerepelt, aki pályázatokon okleveleket nyert.

Bába-múltja lassan a feledésbe merül. Már csak az idősebb korosztály látja benne a szülésznőt, a fiatalabbak népművészként ismerik, akiről újságok írnak, akiért eljönnek messzi földről Városfalvára.

Városfalva egy székely község a Nagy-Homoród mentén. Hagyományos szerkezete és rendje már régen megbomlott, akár a román jegyző beköltöztetésére, akár a kollektivizálásra, akár az olvasókör és a színjátszókör megszűnésére gondolunk. A bábaság szerepköre is megszűnt. Túl gyorsan és minden átmenet nélkül, megfelelő helyettesítés és pótlás nincs. A védőnő nem veheti, és nem is tudja átvenni a bába közösségi szerepét, már csak munkakörének szűk és behatárolt volta szerint sem.

Ma már kórházban szülnék a nők. Elveszett a születéshez kapcsolódó "nagy rítus", az óvó és tiltó rendszabályok, a közös félelem, az ima, a keresztvetés és a biztató szó a szülőasszony ágyánál, a közös öröm vagy bánat az apával, a rokonasszonyokkal, a barátokkal és a bábával. Elveszett az asszonyi lét közös gondját, baját, fájdalmát összefogó, átlátó, segítő és vigasztaló. Éjjel-nappal megtalálható, mindenkit ismerő és elfogadó bába.

Marosvásárhely, 1932.
Végzős bábaképzős hallgatónők.

Kolozsvár, 1930 - 32.
Csaposkép a bábaképző hallgatóival és tanáraival.

JEGYZETEK

1. Országos Levéltár K 150 Belügyminisztériumi Íratok, 177.cs.IV.kütfő, 1872. 1. tétel
2. Az erdélyi bábaképző iskolák nyitásának időbeli sorrendje és képzési nyelve:
Nagyszében (1770 körül;1809.)— német, román, később magyar
Kolozsvár (1775)— magyar, német, román
Nagyvárad (1873)— magyar, román
Máramarossziget (1902)— román, rutén
Temesvár (1902)— román, német
Déva (1904)— román
Dés (1904)— magyar, román
Marosvásárhely (1904)— magyar, román
3. Jakab Ferenc: Városfalva monográfiája. Kézirat. 1977. 143.p.
Jánosfalvi Sándor István: Székelyhoni utazás a két Homoród mellett. Sajtó alá rend. Benczédi Pál Kolozsvár, 1942
- Orbán Balázs: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népmesereti szempontból. I — VI. Pest — Budapest, 1868 — 1873.
4. Eddigi gyűjtéseim alapján általánosíthatóan elmondható, hogy ha a falu nem szerette a bábát, nem tudta befogadni, akkor részegeskedőnek, piszkosnak, rendetlennek kiáltotta ki. A bábák egymásról első negatív véleményként is a részegeskedést hangsúlyozzák.
5. A XIX. századi megyei főorvosi jelentésekben az egészségügyi személyzet listáján nem szerepelt sem paraszt-, sem cédulás bába. Kivételt csak akkor tettek, ha a helységben nem dolgozott okleveles szülésznő, és a cédulás bába a helység fogadott és fizetett alkalmazottja volt.
6. Jánosfalvi Sándor István, 1942. I.106.p.
7. Jakab Ferenc, 1977. 67., 70.p.